

**KONKURSY PRZEDMIOTOWE MKO
DLA UCZNIÓW WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO
w roku szkolnym 2018/2019**

**Program merytoryczny przedmiotowego konkursu historycznego
dla uczniów szkół podstawowych**

I. CELE KONKURSU

1. Kształcenie umiejętności samodzielnego zdobywania wiedzy z historii.
2. Wdrażanie uczniów do biegłego posługiwania się wiedzą historyczną w objaśnianiu związków przyczynowo- skutkowych, analizowaniu zjawisk i procesów historycznych.
3. Kształcenie umiejętności konstruowania ciągów narracyjnych przy wykorzystaniu zdobytych informacji źródłowych, w tym kartograficznych.
4. Kształcenie umiejętności krytycznego myślenia historycznego i wykorzystania wiedzy historycznej w praktyce.
5. Kształcenie umiejętności przedstawiania argumentów uzasadniających własne stanowisko w odniesieniu do procesów i postaci historycznych.
6. Posługiwanie się pojęciami historycznymi i wyjaśnianie ich znaczenia.
7. Rozbudzanie ciekawości poznawczej i motywacji uczniów do dalszego uczenia się historii i innych przedmiotów humanistycznych.

II. WYMAGANIA KONKURSU

Konkurs historyczny obejmuje i poszerza treści Podstaw programowych kształcenia ogólnego z historii w oparciu o:

- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej (Dz. U. z 24 lutego 2017 r. poz. 356).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. z 30 sierpnia 2012 r. poz. 977).

Wymagania ogólne obejmują:

- umieszczanie procesów, zjawisk i faktów historycznych w czasie oraz porządkowanie ich i ustalanie związków przyczynowo–skutkowych;
- dostrzeganie zmiany w życiu politycznym i społecznym oraz ciągłości w rozwoju kulturowym;
- krytyczne analizowanie informacji uzyskanych z różnych źródeł i wyciąganie wniosków;
- objaśnianie związków przyczynowo-skutkowych, analizowanie zjawisk i procesów historycznych;
- rozróżnianie w narracji historycznej warstwy informacyjnej, wyjaśniającej i oceniającej;
- tworzenie narracji historycznej.

III. ZAKRES MERYTORYCZNY KONKURSU

Uczestnicy konkursu powinni, na poszczególnych etapach, wykazać się wiadomościami i umiejętnościami obejmującymi wskazane poniżej treści.

ETAPI (szkolny)

I. CYWILIZACJE STAROŻYTNE. Uczeń:

1. lokalizuje w czasie i przestrzeni cywilizacje starożytnej Grecji i Rzymu;
2. charakteryzuje strukturę społeczeństwa i system wierzeń w Grecji i Rzymie;
3. umiejscawia w czasie i zna różne systemy sprawowania władzy oraz organizację społeczeństwa w Atenach peryklejskich i Rzymie;
4. charakteryzuje najważniejsze osiągnięcia kultury materialnej i duchowej świata starożytnego w różnych dziedzinach;
5. umiejscawia w czasie i przestrzeni narodziny oraz rozprzestrzenianie się chrześcijaństwa.

II. ŚWIAT ISLAMU. Uczeń:

1. umiejscawia w czasie i przestrzeni zasięg ekspansji arabskiej;
2. wyjaśnia wpływ cywilizacji muzułmańskiej na Europę.

III. ŚREDNIOWIECZNA EUROPA. Uczeń:

1. umiejscawia w czasie i przestrzeni państwo Franków;
2. umiejscawia w czasie i przestrzeni nowe państwa w Europie.

IV. SPOŁECZEŃSTWO I KULTURA ŚREDNIOWIECZNEJ EUROPY. Uczeń:

1. opisuje warunki życia średniowiecznego miasta i wsi;
2. porównuje kulturę rycerską i kulturę miejską, opisuje charakterystyczne cechy wzoru rycerza średniowiecznego;
3. wyjaśnia rolę Kościoła (w tym zakonów) w dziedzinie nauki, architektury, sztuki i życia codziennego.

V. POLSKA W OKRESIE WCZESNOPIASTOWSKIM. Uczeń:

1. sytuuje w czasie i przestrzeni państwo pierwszych Piastów;
2. wyjaśnia okoliczności przyjęcia chrztu przez Piastów;
3. wyjaśnia następstwa kulturowe, społeczne i polityczne chrystianizacji Polski;
4. charakteryzuje rozwój i kryzys monarchii Bolesława Chrobrego.

VI. POLSKA W OKRESIE ROZBICIA DZIELNICOWEGO. Uczeń:

1. umieszcza w czasie i przestrzeni Polskę okresu rozbitcia dzielnicowego;
2. opisuje przyczyny oraz wskazuje skutki rozbitcia dzielnicowego;
3. umieszcza w czasie najważniejsze wydarzenia związane z relacjami polsko-krzyżackimi.

VII. POLSKA W XIV I XV WIEKU. Uczeń:

1. opisuje rozwój terytorialny państwa polskiego w XIV i XV wieku;
2. analizuje dokonania Kazimierza Wielkiego w dziedzinie polityki wewnętrznej (system obronny, urbanizacja kraju, prawo, nauka) oraz w polityce zagranicznej;
3. wyjaśnia przyczyny i ocenia następstwa unii Polski z Wielkim Księstwem Litewskim;
4. porządkuje i umieszcza w czasie najważniejsze wydarzenia związane z relacjami polsko-krzyżackimi w XIV i XV wieku;
5. charakteryzuje rozwój monarchii stanowej i uprawnień stanu szlacheckiego (rozwój przywilejów szlacheckich do konstytucji nihil novi).

VIII. WIELKIE ODKRYCIA GEOGRAFICZNE. Uczeń:

1. wyjaśnia przyczyny i ocenia wpływ odkryć geograficznych na życie społeczno-gospodarcze i kulturowe Europy oraz Nowego Świata;
2. umieszcza w czasie i przestrzeni wyprawę Krzysztofa Kolumba.

IX. „ZŁOTY WIEK” W POLSCE NA TLE EUROPEJSKIM. Uczeń:

1. umieszcza w czasie i opisuje najważniejsze wydarzenia w dziedzinie polityki wewnętrznej ostatnich Jagiellonów;
2. opisuje model polskiego życia gospodarczego w XVI wieku, uwzględniając działalność gospodarczą polskiej szlachty i rolę chłopów;
3. przedstawia okoliczności zawarcia unii realnej między Polską a Litwą (1569) i jej główne postanowienia.

X. POCZĄTKI RZECZYPOSPOLITEJ OBOJGA NARODÓW. Uczeń:

1. charakteryzuje stosunki wyznaniowe i narodowościowe w Rzeczypospolitej;
2. wyjaśnia okoliczności uchwalenia artykułów henrykowskich i przedstawia zasady wolnej elekcji; omawia przebieg i rezultaty pierwszych wolnych elekcji.

XI. RZECZYPOSPOLITA OBOJGA NARODÓW I JEJ SĄSIEDZI W XVII WIEKU.

Uczeń:

1. wyjaśnia główne przyczyny wojen Rzeczypospolitej ze Szwecją i Turcją;
2. omawia przebieg i znaczenie potopu szwedzkiego;
3. sytuuje w czasie i opisuje wyprawę wiedeńską Jana III Sobieskiego.

ETAP II (rejonowy)

Na etapie II konkursu obowiązuje również zakres wiadomości i umiejętności I etapu konkursu oraz poniższych treści:

XII. EUROPA W XVIII WIEKU. Uczeń:

1. charakteryzuje zasadę trójpodziału władzy Karola Monteskiusza;
2. charakteryzuje zasadę umowy społecznej Jakuba Rousseau.

XIII. RZECZPOSPOLITA OBOJGA NARODÓW W I POŁOWIE XVIII WIEKU.

Uczeń:

1. omawia przyczyny i charakteryzuje przejawy kryzysu państwa w epoce saskiej;
2. charakteryzuje projekty reform ustrojowych Stanisława Leszczyńskiego i Stanisława Konarskiego.

XIV. POWSTANIE STANÓW ZJEDNOCZONYCH. Uczeń:

1. omawia przyczyny i następstwa amerykańskiej wojny o niepodległość;
2. przedstawia wkład Polaków w walkę o niepodległość Stanów Zjednoczonych.

XV. WIELKA REWOLUCJA WE FRANCJI. Uczeń:

1. wyjaśnia główne przyczyny rewolucji;
2. ocenia skutki rewolucji francuskiej.

XVI. RZECZPOSPOLITA W DOBIE STANISŁAWOWSKIEJ. Uczeń:

1. podaje przykłady naprawy państwa za panowania Stanisława Augusta Poniatowskiego;
2. sytuuje w czasie obrady Sejmu Wielkiego oraz uchwalenie Konstytucji 3 maja;
3. wymienia reformy Sejmu Wielkiego oraz najważniejsze postanowienia Konstytucji 3 maja;
4. wyjaśnia okoliczności zawiązania konfederacji targowickiej i przedstawia jej następstwa.

XVII. WALKA O UTRZYMANIE NIEPODLEGŁOŚCI W OSTATNICH LATACH XVIII WIEKU. Uczeń:

1. sytuuje w czasie I, II i III rozbiór Rzeczypospolitej i wskazuje na mapie zmiany terytorialne po każdym rozbiorze;
2. przedstawia przyczyny i skutki powstania kościuszkowskiego;
3. rozróżnia przyczyny wewnętrzne i zewnętrzne upadku Rzeczypospolitej.

XVIII. EPOKA NAPOLEOŃSKA. Uczeń:

1. opisuje okoliczności utworzenia Legionów Polskich oraz omawia ich historię;
2. opisuje powstanie Księstwa Warszawskiego, jego ustrój i terytorium;
3. przedstawia stosunek Napoleona do sprawy polskiej oraz postawę Polaków wobec Napoleona.

XIX. EUROPA PO KONGRESIE WIEDEŃSKIM. Uczeń:

1. omawia decyzje kongresu wiedeńskiego w odniesieniu do Europy, w tym do ziem polskich;
2. charakteryzuje najważniejsze przejawy rewolucji przemysłowej (wynałazki i ich zastosowania, obszary uprzemysłowienia, zmiany struktur społecznych i warunków życia).

XX. ZIEMIE POLSKIE W LATACH 1815–1848. Uczeń:

1. wskazuje na mapie podział polityczny ziem polskich po kongresie wiedeńskim;
2. charakteryzuje okres konstytucyjny Królestwa Polskiego – ustrój, osiągnięcia w gospodarce, kulturze i edukacji;
3. przedstawia przyczyny wybuchu powstania listopadowego, charakter zmagania i następstwa powstania dla Polaków w różnych zaborach;
4. omawia położenie Polaków w zaborach pruskim i austriackim, na obszarze ziem zabranych oraz w Rzeczypospolitej Krakowskiej;
5. charakteryzuje główne nurty oraz postacie Wielkiej Emigracji i ruch spiskowy w kraju.

XXI. WIOSNA LUDÓW NA ZIEMIACH POLSKICH. Uczeń:

1. charakteryzuje przebieg Wiosny Ludów na ziemiach polskich;
2. omawia przyczyny i skutki powstania krakowskiego oraz Wiosny Ludów na ziemiach polskich.

XXII. POWSTANIE STYCZNIOWE. Uczeń:

1. omawia pośrednie i bezpośrednie przyczyny powstania, w tym „rewolucję moralną” 1861–1862;
2. dokonuje charakterystyki działań powstańczych z uwzględnieniem, jeśli to możliwe, przebiegu powstania w swoim regionie;
3. omawia uwłaszczenie chłopów w zaborze rosyjskim oraz porównuje z uwłaszczeniem w pozostałych zaborach;
4. charakteryzuje formy represji popowstaniowych.

XXIII. EUROPA I ŚWIAT W II POŁOWIE XIX I NA POCZĄTKU XX WIEKU. Uczeń:

1. opisuje sytuację polityczną w Europie w II połowie XIX wieku, w tym procesy zjednoczeniowe Włoch i Niemiec;
2. prezentuje przyczyny i skutki wojny secesyjnej w Stanach Zjednoczonych;
3. wyjaśnia przyczyny, zasięg i następstwa ekspansji kolonialnej państw europejskich w XIX wieku;
4. wymienia nowe idee polityczne i zjawiska kulturowe, w tym początki kultury masowej i przemiany obyczajowe.

XXIV. ZIEMIE POLSKIE POD ZABORAMI W II POŁOWIE XIX I NA POCZĄTKU XX WIEKU. Uczeń:

1. wyjaśnia cele i opisuje metody działań zaborców wobec mieszkańców ziem dawnej Rzeczypospolitej – rasyfikacja, germanizacja (Kulturkampf), autonomia galicyjska;
2. opisuje postawy społeczeństwa polskiego w stosunku do zaborców – trójlojalizm, praca organiczna, ruch spółdzielczy;
3. opisuje formowanie się nowoczesnej świadomości narodowej Polaków;
4. omawia narodziny i pierwsze lata istnienia nowoczesnych ruchów politycznych (socjalizm, ruch ludowy, ruch narodowy);
5. wyjaśnia społeczne i narodowe aspekty rewolucji w latach 1905–1907;
6. charakteryzuje spór orientacyjny w latach 1908–1914.

ETAP III (wojewódzki)

Na etapie III konkursu obowiązuje zakres wiadomości i umiejętności I i II etapu konkursu oraz poniższych treści:

XXV. I WOJNA ŚWIATOWA. Uczeń:

1. omawia najważniejsze konflikty między mocarstwami europejskimi na przełomie XIX i XX wieku;
2. wymienia główne przyczyny wojny – polityczne i gospodarcze, pośrednie i bezpośrednie;
3. omawia specyfikę działań wojennych: wojna pozycyjna, manewrowa, działania powietrzne i morskie;
4. charakteryzuje postęp techniczny w okresie I wojny światowej;
5. opisuje rewolucję i wojnę domową w Rosji.

XXVI. SPRAWA POLSKA W CZASIE I WOJNY ŚWIATOWEJ. Uczeń:

1. charakteryzuje stosunek państw zaborczych do sprawy polskiej w przededniu i po wybuchu wojny;
2. omawia umiędzynarodowienie sprawy polskiej: akt 5 listopada 1916 r., rola Stanów Zjednoczonych i rewolucji rosyjskich, deklaracja z 3 czerwca 1918 r.;
3. ocenia polski wysiłek zbrojny i dyplomatyczny, wymienia prace państwotwórcze podczas wojny.

XXVII. EUROPA I ŚWIAT PO I WOJNIE ŚWIATOWEJ. Uczeń:

1. opisuje kulturowe i cywilizacyjne następstwa wojny;
2. charakteryzuje postanowienia konferencji paryskiej oraz traktatu w Locarno; ocenia funkcjonowanie Ligi Narodów i ład wersalski;
3. charakteryzuje oblicza totalitaryzmu (włoskiego faszystów, niemieckiego narodowego socjalizmu, systemu sowieckiego): ideologię i praktykę.

XXVIII. ODRODZENIE PAŃSTWA POLSKIEGO PO I WOJNIE ŚWIATOWEJ.

Uczeń:

1. omawia formowanie się centralnego ośrodka władzy państwowej – od październikowej deklaracji Rady Regencyjnej do „Małej Konstytucji”;
2. przedstawia proces wykuwania granic: wersalskie decyzje a fenomen Powstania Wielkopolskiego i powstań śląskich (zachód) – federacyjny dylemat a inkorporacyjny rezultat (wschód);
3. opisuje wojnę polsko-bolszewicką i jej skutki (pokój ryski).

XXIX. II RZECZPOSPOLITA W LATACH 1921–1939. Uczeń:

1. charakteryzuje ustrój polityczny Polski na podstawie konstytucji marcowej z 1921 r.;
2. omawia kryzys demokracji parlamentarnej w Polsce – przyczyny, przebieg i skutki przewrotu majowego;
3. opisuje polski autorytaryzm – rządy sanacji, zmiany ustrojowe (konstytucja kwietniowa z 1935 r.);
4. przedstawia główne kierunki polityki zagranicznej II Rzeczypospolitej (system sojuszy i politykę równowagi).

XXX. SPOŁECZEŃSTWO I GOSPODARKA II RZECZYPOSPOLITEJ. Uczeń:

1. charakteryzuje społeczną, narodowościową i wyznaniową strukturę państwa polskiego;
2. omawia skutki światowego kryzysu gospodarczego na ziemiach polskich;
3. ocenia osiągnięcia gospodarcze II Rzeczypospolitej, a zwłaszcza powstanie Gdyni, magistrali węglowej i Centralnego Okręgu Przemysłowego;
4. podaje najważniejsze osiągnięcia kulturalne i naukowe Polski w okresie międzywojennym.

XXXI. DROGA DO WOJNY. Uczeń:

1. opisuje politykę hitlerowskich Niemiec – rozbijanie systemu wersalsko-lokarneńskiego: od remilitaryzacji Nadrenii do układu w Monachium;
2. charakteryzuje politykę ustępstw Zachodu wobec Niemiec Hitlera;
3. wymienia konsekwencje paktu Ribbentrop – Mołotow.

XXXII. WOJNA OBRONNA POLSKI WE WRZEŚNIU 1939 R. AGRESJA NIEMIEC (1 WRZEŚNIA) I ZWIĄZKU SOWIECKIEGO (17 WRZEŚNIA). Uczeń:

1. charakteryzuje położenie międzynarodowe Polski w przededniu wybuchu II wojny światowej;
2. opisuje i omawia etapy wojny obronnej i wskazuje na mapach położenia stron walczących;
3. podaje przykłady szczególnego bohaterstwa Polaków, np. obrona poczty w Gdańsku, walki o Westerplatte, obrona wieży spadochronowej w Katowicach, bitwy pod Mokrą i Wizną, bitwa nad Bzurą, obrona Warszawy, obrona Grodna, bitwa pod Kockiem.

XXXIII. II WOJNA ŚWIATOWA I JEJ ETAPY. Uczeń:

1. przedstawia oraz sytuuje w czasie i przestrzeni przełomowe wydarzenia II wojny światowej (polityczne i militarne);
2. charakteryzuje politykę Niemiec na terenach okupowanej Europy; przedstawia zagładę Żydów oraz Romów i eksterminację innych narodów; zna przykłady bohaterstwa Polaków ratujących Żydów z Holocaustu;
3. wyjaśnia przyczyny klęski państw Osi;
4. wymienia główne decyzje konferencji wielkiej trójki (Teheran, Jałta, Poczdam);
5. przedstawia bezpośrednie skutki II wojny światowej, w tym problem zmiany granic i przesiedleń ludności.

XXXIV. POLSKA POD OKUPACJĄ NIEMIECKĄ I SOWIECKĄ. Uczeń:

1. wymienia przykłady zbrodni niemieckich i sowieckich (Palmiry, Katyń, kaźń profesorów lwowskich, Zamojszczyzna);
2. wyjaśnia przyczyny i rozmiary konfliktu polsko-ukraińskiego (rzeź wołyńska) na Kresach Wschodnich;
3. charakteryzuje polityczną i militarną działalność polskiego państwa podziemnego, w tym formy oporu wobec okupantów;
4. wyjaśnia przyczyny i opisuje skutki wybuchu powstania warszawskiego oraz ocenia postawę aliantów i Związku Sowieckiego wobec powstania.

XXXV. SPRAWA POLSKA W CZASIE II WOJNY ŚWIATOWEJ. Uczeń:

1. przedstawia okoliczności powstania i omawia działalność rządu Rzeczypospolitej Polskiej na wychodźstwie;
2. umieszcza w czasie i przestrzeni działania polskich formacji na różnych frontach i obszarach toczącej się wojny;
3. przedstawia politykę mocarstw wobec sprawy polskiej w czasie II wojny światowej.

XXXVI. POCZĄTKI KOMUNIZMU W POLSCE. Uczeń:

1. przedstawia okoliczności przejęcia władzy w Polsce przez komunistów (rola Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego, referendum ludowe, wybory w 1947 r.);
2. charakteryzuje postawy Polaków wobec nowych władz ze szczególnym uwzględnieniem oporu zbrojnego (żołnierze niezłomni [wyklęci]).

XXXVII. STALINIZM W POLSCE I JEGO SKUTKI. Uczeń:

1. przedstawia przemiany ustrojowe, gospodarczo-społeczne i kulturowe w okresie stalinizmu;
2. omawia system terroru stalinowskiego w Polsce i ocenia jego skutki;
3. wyjaśnia przyczyny i skutki poznańskiego czerwca 1956 r. (powstanie poznańskie) oraz znaczenie wydarzeń październikowych 1956 r.

XXXVIII. POLSKA W LATACH 1957–1981. Uczeń:

1. przedstawia i sytuje w czasie różnorodność przyczyn kryzysów społecznych w latach 1968, 1970, 1976 i ich konsekwencje;
2. wyjaśnia znaczenie roli Kościoła katolickiego dla stosunków politycznych i społecznych;
3. opisuje narodziny i działania opozycji politycznej w latach 1976–1980;
4. przedstawia rolę Jana Pawła II i ocenia jego wpływ na przemiany społeczne i polityczne;
5. wyjaśnia przyczyny i następstwa strajków sierpniowych w 1980 r.;
6. charakteryzuje ruch społeczny „Solidarność”.

XXXIX. DEKADA 1981–1989. Uczeń:

1. wyjaśnia przyczyny wprowadzenia stanu wojennego, opisuje jego przebieg i konsekwencje;
2. przedstawia postawy Polaków wobec stanu wojennego, fenomen oporu społecznego;
3. wyjaśnia przyczyny zawarcia porozumienia „okrągłego stołu”, przedstawia jego głównych uczestników i opisuje postanowienia.

IV. LITERATURA DLA UCZNIA I INNE ŹRÓDŁA INFORMACJI

1. Podręczniki do historii dopuszczone przez MEN do użytku szkolnego, przeznaczone do kształcenia ogólnego, uwzględniające podstawę programową kształcenia ogólnego w szkole podstawowej oraz ogólnodostępne atlasy historyczne;
2. Samsonowicz H., *Historia Polski do roku 1795*, Kraków 2010 [oraz inne wydania];
3. Chwalba A., *Historia Polski 1795 – 1918*, Kraków 2001 [oraz inne wydania];
4. Roszkowski W., *Historia Polski 1914–2015*, PWN, Warszawa 2018.

V. INFORMACJE DOTYCZĄCE WARUNKÓW KONKURSU

Uczestnicy każdego etapu konkursu powinni dysponować przyborami do pisania – długopis czarno lub niebiesko piszący.

W czasie trwania konkursu zabrania się wnoszenia na salę urządzeń elektronicznych.